

УДК 327(477)

DOI [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.3\(59\).295001](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.3(59).295001)

ГЕОСТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ ТА СХІДНІЙ ЄВРОПІ

Гольцов А. Г.,

доктор політичних наук,

доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

ORCID ID: 0000-0001-7696-3223

andrgengolts1@nubip.edu.ua

У статті досліджено сутнісні особливості регіональної геостратегії України в Центральній та Східній Європі, виявлено основні проблеми та визначено перспективи української геостратегії. В умовах війни геостратегія України щодо РФ повинна носити наступальний характер і передбачати повернення всього геополітичного простору держави шляхом застосування передусім військової сили. Геостратегія України в Центральній та Східній Європі має розроблятися на основі своїх національних інтересів насамперед забезпечення власної національної безпеки та досягнення достатньо високого рівня розвитку інтегрального потенціалу. Під час розробки та реалізації своєї регіональної геостратегії Україна має враховувати інтереси США, інших провідних країн Заходу та сусідніх країн – членів ЄС і НАТО, оскільки потребує їхньої допомоги. Геостратегія України в Центральній та Східній Європі має бути великою мірою націлена на формування Балтійсько-Чорноморської регіональної системи безпеки, яка складатиметься з двох підсистем: Балтійської (Польща, Литва, Латвія, Естонія, Фінляндія) і Чорноморської (Румунія, Молдова, Україна, у співпраці з Туреччиною). У формуванні Балтійської підсистеми особливо суттєву роль здатна відіграти Польща, військовий потенціал якої посилюється завдяки допомозі з боку США та Великої Британії. Розвиток військово-політичного співробітництва між Україною та державами Балтії, а також Фінляндією має важливе значення для реалізації її геостратегічних інтересів. Щодо Білорусі сучасна геостратегія України повинна бути «конфронтаційною», спрямованою на максимальне послаблення цієї держави як геополітичного сателіта Росії. Чорноморська підсистема може бути сформована завдяки спільним активним зусиллям України та Туреччини у сфері безпеки. Важливе значення також має залучення до субрегіонального військово-політичного співробітництва Румунії та меншою мірою Молдови. Геостратегічним інтересам України відповідає потенційна реінтеграція Придністров'я Республікою Молдова, оскільки тим самим буде ліквідовано російський геополітичний плацдарм. Унаслідок реалізації своєї регіональної геостратегії Україна потенційно здатна стати провідним «гравцем» у новій системі безпеки в Центральній та Східній Європі.

Ключові слова: Центральна та Східна Європа, регіональна геостратегія, Балтійсько-Чорноморська система безпеки, Балтійська підсистема, Чорноморська підсистема, військово-політична співпраця.

На теренах Центральної та Східної Європи в постбіполярну добу не було сформовано систему регіональної безпеки. РФ, активізувавши на початку XXI ст. свою неоімперську геополітику на пострадянському просторі, намагалася поширити в Центральній та Східній Європі підпорядковані собі геополітичні та гео економічні структури. Водночас відбувалося розширення НАТО та ЄС на Схід. Більшість постсоціалістичних країн Центральної та Південно-Східної Європи приєдналися до євроінтеграційної структури ЄС та євроатлантичної – НАТО, отримавши тим самим достатньо надійні гарантії своєї безпеки. 3-поміж пострадянських країн до ЄС та НАТО вступили країни Балтії – Естонія, Латвія та Литва. «Гібридна війна» РФ проти України, що розпочалася в 2014 р., мала наслідками

незаконну анексію Росією Криму та виникнення сепаратистських «ЛНР / ДНР». Відбулася дестабілізація міжнародного геополітичного порядку на теренах всього Європейського субконтиненту. Вторгнення військ РФ до України в 2022 р. призвело до ще трагічніших наслідків для нашої країни – загибелі населення, територіальних та економічних втрат. Окремі країни Центральної та Східної Європи усвідомили злободенність російської загрози для своєї національної безпеки. Тому для них актуальним стало створення регіональної безпекової системи, яка була би спроможною надійно функціонувати, доповнюючи НАТО.

Сучасні проблеми та перспективи політики України в Центральній та Східній Європі розглядають у своїх працях численні вітчизняні дослідники, зокрема С. Віднянський, О. Волович, Є. Габер, В. Горбулін, М. Дорошко, О. Кондратенко, А. Мартинов, В. Мартинюк, Ю. Мателешко, Б. Левик, В. Ліпкан, Б. Парахонський, Г. Перепелиця, О. Сарнацький, А. Риженко, У. Рудницька, І. Рудь, С. Федуняк, А. Филипенко, О. Яковюк та ін. З погляду інтересів України, перспективні проекти регіонального економічного співробітництва оцінювалися неоднозначно. Водночас ще до вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 р. більшість вітчизняних дослідників дотримувалися схожих поглядів щодо спільності екзистенціальних безпекових інтересів країн Центральної та Східної Європи – необхідності захисту від експансіонізму РФ. Особлива увага у вітчизняній науковій літературі й нині приділяється перспективам утворення військово-політичного угруповання держав Балтійсько-Чорноморського регіону.

У контексті проблематики дослідження варто відзначити розвідки таких закордонних авторів, як Р. Асмус, Й. Гакманн, А. Дупуй, Т. Байгельт, Л. Коффі, М. Ларуель, Дж. Леві, Х. Нагель, П. Окулевіч, Н. Павловікова, Е. Рівера, Т. Снайдер, Т. Степневський, А. Умланд, Дж. Фрідман, К. Щерський та ін. Загалом для української та західної науки дослідження геостратегічних засад створення та функціонування нової геопросторової безпекової системи в Центральній та Східній Європі становить суттєвий як теоретичний, так і прикладний інтерес.

Метою статті є виявлення сутнісних особливостей регіональної геостратегії України в Центральній та Східній Європі, визначення проблем і перспектив створення регіональної системи міжнародної безпеки.

За нинішніх умов вельми небезпечного геополітичного становища Україна потребує подальшої консолідації суспільства для захисту держави й відновлення її територіальної цілісності. Затяжна війна з російським агресором викликає необхідність справжньої «мілітаризації» українського суспільства, яка має бути націлена на об'єднання всіх сфер (та інститутів) суспільного життя країни задля досягнення головної воєнної цілі – повного відновлення державної території. Особливої актуальності набуває питання патріотичної «мілітаризації» політичної та економічної еліти, котру вкрай потрібно «очистити» від корумпованих діячів і таємних російських «агентів впливу».

Геостратегія України має бути комплексною – визначати головні цілі, напрями та основні завдання державної політики у взаємопов'язаних сферах – військовій, дипломатичній, економічній, культурно-інформаційній та інших. Головним «стрижнем» сучасної української геостратегії є досягнення воєнних цілей. Нинішня наступальна геостратегія України щодо Росії не є експансіоністською (Гольцов, 2023, с. 75), оскільки вона націлена на повернення тимчасово окупованого РФ геополітичного простору нашої держави, відновлення її територіальної цілісності. Навіть за умов виснажливої війни проти російського агресора потрібно розробляти перспективну геостратегію на різних ієрархічних рівнях, зокрема регіональному.

Головними геостратегічними пріоритетами України залишаються її взаємопов'язані «західні» курси розвитку – євроінтеграційний та євроатлантичний. На шляху вступу України до ЄС та НАТО, попри війну, вже досягнуто вагомих результатів. З українського геостратегічного погляду, потенційний вступ нашої держави до «Великого Альянсу» (НАТО) доцільно вже нині доповнювати формуванням дієздатних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних військово-політичних структур (альянсів) оборонного призначення.

Саме для України формування регіональної безпекової системи, спрямованої на захист від агресивної РФ, постає в якості екзистенціального інтересу. Актуальні завдання воєнної геостратегії України можуть бути краще вирішені за умов розширення та поглиблення співпраці з тими країнами Центральної та Східної Європи, що є членами НАТО / ЄС. А на перспективу (після відновлення територіальної цілісності України) регіональні безпекові інститути мають бути спроможними забезпечувати ефективне «жорстке стримування» Росії. Таким чином, для української влади актуальним завданням постає вироблення перспективної геостратегії, спрямованої на формування в Центральній та Східній Європі регіональної системи міжнародної безпеки, котра буде здатною ефективно функціонувати як «доповнення» до НАТО.

У цій роботі Центральна та Східна Європа трактується в широкому сенсі й охоплює, зокрема, європейську частину РФ. Регіон є вельми «строкатим» у політичному, економічному та культурному вимірах. Наявні численні суперечності між країнами. Неодноразово висловлювалися критичні оцінки

євроінтеграційних перспектив Центральної та Східної Європи, котру трактували як простір, де стикаються старі та нові конфлікти між інтересами більших і менших націй (Hackmann, 2021, p. 40). Водночас, згідно з окремими припущеннями, для ЄС та НАТО була б «бажана «буферна організація», що відділятиме Західну Європу від країн Центральної Азії – джерела нелегальної міграції та торгівлі наркотиками» (Rudnytska, 2015, p. 103). Однак подібне гіпотетичне «буферне» утворення не відповідає, насамперед, ключовим інтересам самих країн регіону.

Досить тривалу історію мають проекти формування Балтійсько-Чорноморського об'єднання країн (союзу, співдружності чи угруповання). Висловлювалися міркування, що сама ідея «Міжмор'я» живиться поглибленням розбіжностей між Брюсселем (інститутами ЄС), з одного боку, і Польщею та Угорщиною – з іншого, оскільки останні порушують верховенство права ЄС «у своїх неліберальних демократіях» (Paulovicova & Stępniewski, 2020, p. 11). «Міжмор'я» (Intermarium) може трактуватися як геополітичний та гео економічний проєкт США, що має на меті послабити «центр» ЄС (пару «Париж-Берлін») через посилення Центральної Європи, в авангарді якої йде Варшава (Laguette & Rivera, 2019, p. 28). Гео економічну структуру «Тримор'я» («Ініціативу трьох морів») окремі автори розглядають як «політичне підсилення євроатлантичної солідарності», що вигідно передусім США (Віднянський і Мартинов, 2020, с. 12). Таким чином, досить поширеними є міркування, що вироблення різних проєктів створення в Центральній та Східній Європі інтеграційних об'єднань країн стимульовано США, які зацікавлені в послабленні «старих» країн – членів ЄС / НАТО й зміцненні позицій «нових» (значною мірою «проамериканських») країн – членів ЄС / НАТО. Мають місце також більш нейтральні припущення, що в рамках ЄС може бути створено «новий східноєвропейський центр геополітичного впливу, який би міг реалізувати спільні політичні й економічні інтереси» (Рудь, 2023, с. 88). Звісно, США виробляють свою стратегію глобального рівня, виходячи з власних політичних та економічних інтересів. Американська еліта прагне «поділити» тягар відповідальності за мир і безпеку у світі (та в Європі) зі своїми союзниками, передусім європейськими. Особливо, коли йдеться про збільшення військових витрат на забезпечення спільної могутності НАТО, яка повинна мати спроможність ефективно протистояти будь-яким «ревізіоністським» державам, що загрожують миру та безпеці у світі і окремих регіонах. У США далеко не всі провідні політичні сили розуміють необхідність збільшення обсягів фінансової та військово-технічної допомоги Україні у війні з РФ. Воєнна поразка агресивної Росії, її максимальне геополітичне та гео економічне послаблення, по суті, відповідають глобальним і регіональним геостратегічним інтересам США. У Європі «старі» країни – члени НАТО / ЄС не усвідомлюють усю сукупність небезпек, що випливають з експансіонізму Росії та Китаю у світі. Тому західноєвропейські еліти зазвичай важко переконати в необхідності кардинально збільшити військові витрати.

США та її англосаксонські союзники (Велика Британія, Канада, Австралія, меншою мірою Нова Зеландія) демонструють усвідомлення загроз для світової безпеки, пов'язаних з агресивною геополітикою РФ. З-поміж західноєвропейських країн Велика Британія проводить найбільш «жорстку» геополітику щодо агресивної Росії і надає суттєву допомогу Україні. Саме США, як наймогутніша держава у світі, здатна виступити в ролі головного «спонсора» нового регіонального військово-політичного утворення в Балтійсько-Чорноморському регіоні. Велика Британія також спроможна надати суттєву фінансову та військово-технічну допомогу такому угрупованню. Реалізації цілої низки проєктів регіонального військово-технічного співробітництва зможе сприяти Канада.

Балтійсько-Чорноморська безпекова система може постати у форматі військово-політичного союзу чи у вигляді іншої організаційної форми об'єднання суверенних держав. Питання щодо конкретної форми військово-політичного об'єднання вирішуватиметься в результаті багатосторонніх переговорів між країнами Балто-Чорноморського регіону. Крім того, для Балтійської та Чорноморської підсистем можуть бути визначені різні формати військово-політичних угруповань держав. Для подальшого розгляду матеріалу вважаємо доцільним щодо перспективного об'єднання країн умовно використовувати терміни «союз» (або «альянс») чи принаймні «угруповання».

Вважаємо, що Україна, підтримувана провідними державами Заходу (передусім США) та країнами-союзницями з Балтійсько-Чорноморського альянсу, потенційно зможе після відновлення своєї територіальної цілісності інтегрувати спільні зусилля щодо подальшого надійного «стримування» Росії. Для цього Україні потрібно передусім максимально збільшити власний інтегральний потенціал. Необхідно буде не лише відновити довоєнну економіку, а й досягнути її кардинальної модернізації. Особливо це стосується вітчизняного ВПК, котрий повинен бути здатним забезпечити ЗСУ сучасними системами озброєння, військовим спорядженням, боеприпасами тощо. Лише в такому разі Україна, спираючись на багатоаспектну підтримку союзників і партнерів, стане спроможною ефективно «стримувати» РФ.

У басейні Балтійського моря Росії належать два території – східна частина узбережжя Фінської затоки та напівексклав – Калінінградська область, що має кордони з Польщею та Литвою. Ця область

РФ де-факто відіграє роль її геополітичного «плацдарму», висунутого до «серця» Європи, і надає Росії можливість стратегічного змагання із Заходом за вплив у регіоні Балтійського моря. В області зосереджений потужний військовий потенціал Росії: база Балтійського флоту, ціла низка частин ВПС, ППО, значний контингент сухопутних сил. Особливо небезпечним є розміщення на теренах російського напівексклаву таких видів озброєння, як ЗПК С-300 та С-400, ОТРК «Іскандер-М» та ін. Завдяки цьому влада РФ фактично створила зону «A2/AD» («Anti-Access/Area Denial» – «заборона доступу / блокування зони») із центром у Калінінграді для контролю над південно-східною частиною басейну Балтійського моря (Гольцов, 2018, с. 301). Військовими експертами неодноразово висловлювалися припущення, що з території свого союзника Білорусі РФ теоретично може шляхом воєнної агресії «прорубати» так званий Сувалкійський коридор до Калінінградської області, перервавши тим самим сухопутне сполучення країн Балтії з їхніми союзниками по НАТО.

Геостратегія України в басейні Балтійського моря має сприяти активізації військово-політичної інтеграції тамтешніх країн (звісно, за винятком РФ). Загалом з-поміж країн усього Балтійсько-Чорноморського геополітичного простору найбільший інтерес до формування нової безпекової організації виявляє Польща. Відносно нові ініціативи сформувати Балто-Чорноморський Союз висувалися з боку Польщі ще з 2015 р. Такі польські проекти цілком відповідають ключовим засадам відомої «ягеллонської геополітики» (Кондратенко, 2020, с. 14). Нині проекти об'єднання під егідою Польщі колишніх земель Речі Посполитої (польських, литовських, українських, білоруських) можуть бути представлені як плани створення інтеграційних об'єднань відповідних країн.

На міжнародній арені Польща постає в ролі послідовного геополітичного супротивника Росії. Зміцнюється співпраця Польщі зі США в оборонній сфері. На польській території розміщено кілька тисяч контингент збройних сил США, їх численні військові об'єкти. Активного розвитку набуло також співробітництво Польщі та Великої Британії. Зокрема, 5 липня 2023 р. міністри закордонних справ та оборони двох країн підписали Угоду «Партнерство до 2030 року» у сфері зовнішньої політики, безпеки та оборони. На теренах країни розміщено контингент британських військових, техніку, засоби ППО. Сама Польща стрімко підвищує свою обороноздатність, суттєво збільшила військовий бюджет, реалізує численні програми переоснащення військ новітніми системами озброєння. Загалом ця держава відіграє дедалі важливішу геополітичну роль у Балтійському регіоні, вона здатна ініціювати й очолити Балтійський військово-політичний альянс, використовуючи потужну підтримку США та Великої Британії. Саме Польща з-поміж усіх країн регіону надала найбільш дієву допомогу Україні після російського вторгнення. Попри наявність окремих суперечностей між нашими країнами, подальший розвиток багатоаспектної співпраці з Польщею є одним із регіональних геостратегічних пріоритетів України.

Ще в 2014 р. країни Балтії наочно усвідомили актуальність воєнної небезпеки з боку Росії. Нині на теренах Естонії, Латвії та Литви розташовані військові контингенти союзників по НАТО (Великої Британії, Канади, Німеччини). ВПС і ВМС союзників допомагають забезпечувати захист відповідно повітряних та морських просторів цих країн. Попри збільшення власних військових потенціалів і посилення допомоги з боку союзників по НАТО, країни Балтії мають бути заінтересованими в реалізації потенційного регіонального проекту військово-політичної інтеграції, що функціонуватиме як «додаток» до НАТО.

Вторгнення російських військ до України в лютому 2022 р. стимулювало країни Балтійського регіону Фінляндію та Швецію обрати євроатлантичний зовнішньополітичний курс – заявити про прагнення увійти до НАТО. На ці країни Росія намагалася впливати, приваблюючи їх перспективами економічного співробітництва та вигодами нейтрального геополітичного статусу. Щодо Фінляндії РФ навіть прагнула повернутися до загальних засад двосторонніх відносин доби пізнього СРСР. Проте дипломатичні зусилля Росії виявилися марними. Нині виникла потенційна можливість приєднання до Балтійської безпекової підсистеми нещодавно геополітично нейтральних Швеції та Фінляндії. Остання нині вже є повноправною країною-членом Північноатлантичного Альянсу.

З політико-географічного погляду, «центральне» положення в Балто-Чорноморському регіоні обіймає Білорусь. Доки в цій країні панує режим О. Лукашенка і вона залишається російським сателітом, геостратегія України щодо Білорусі повинна бути лише «конфронтаційною». Україна заінтересована в максимальному послабленні Білорусі як залежної від Росії країни, що постачає до держави-агресора необхідну для останньої продукцію. Крім того, територія Білорусі в лютому – березні 2022 р. була використана РФ як плацдарм для воєнного вторгнення до України. Нині (вересень 2023 р.) Росія продовжує експлуатувати для своїх воєнних цілей військову та транспортну інфраструктуру країни. У разі встановлення в Білорусі демократичного політичного режиму, налаштованого на конструктивну співпрацю з європейськими країнами, геостратегія України щодо цієї країни може набути «кооперативного» характеру. Дуже вірогідно, що стратегія демократичної «прозахідної» Білорусі буде спрямованою на захист колективної безпеки в Центральній та Східній Європі. Приєднання Білорусі

до Балто-Чорноморської системи безпеки має суттєво зміцнити її, посилити взаємодію між двома підсистемами. Тому в перспективі українська геостратегія щодо Білорусі може стати «союзницькою».

Вихід України до Чорного моря має винятково важливе значення для реалізації її геостратегічних цілей. Ще в 2014 р. Росія здійснила анексію Криму, перетворила його на свій геополітичний «бастіон», що змінив баланс сил у всьому Чорноморському регіоні (Ryzhenko, 2021, p. 71). У Криму (як і в Калінінградській області) РФ фактично створила свою зону «A2/AD» для контролю над центральною акваторією Чорного моря. Повернення Криму має для нашої держави винятково важливе значення, надасть їй змогу, відтіснивши Росію на північний схід Чорноморського басейну, контролювати його центральну частину. Чорноморські порти України повинні забезпечувати велику частину її зовнішньоекономічних зв'язків із багатьма регіонами та країнами світу. Після повернення під свій контроль приналежних їй акваторій Азовського та Чорного морів Україна буде потенційно здатною спільно з чорноморськими країнами – членами НАТО забезпечувати надійне геополітичне «стримування» Росії в Причорномор'ї. Загалом Чорноморська підсистема Балто-Чорноморської системи (альянсу) може утворитися внаслідок взаємодії у військово-політичній сфері між Україною та чорноморськими країнами – членами НАТО, передусім Туреччиною та Румунією.

У своїй геополітиці Туреччина, звісно, керується власними інтересами. Україні потрібно це враховувати, вибудовуючи систему відносин із потужною сусідньою державою. З українського погляду, у політичних та дипломатичних комунікаціях з керівництвом Туреччини слід постійно наголосувати на тому, що геополітичним інтересам останньої не відповідають: встановлення домінування РФ у басейні Чорного моря через анексію суверенних територій України, збереження сталих позицій цієї неоімперської держави на теренах Південного Кавказу, посилення геополітичного (і гео-економічного) впливу Росії на Близькому Сході. Таким чином, «стримування» Росії має стати спільним геополітичним інтересом України та Туреччини. Україні доцільно зосереджувати дипломатичні зусилля на поглибленні суперечностей між Росією та Туреччиною і водночас розвивати співпрацю з останньою, зокрема у сфері оборони. Прогнозується, що в довгостроковій перспективі двосторонні оборонні зв'язки між Туреччиною та Україною можуть перетворитися на військовий альянс (Coffey & Kasapoğlu, 2023).

Україна, відновивши свою територіальну цілісність, володіючи унікальним географічним положенням, потенційно здатна долучитися до втілення очолюваних Туреччиною проєктів трансрегіональних комунікацій, спрямованих на транспортування енергоносіїв з Каспійського басейну до Південно-Східної та Південної Європи. Таким чином, на перспективу можливе залучення Туреччини до Чорноморської безпекової підсистеми, а також до спільних з Україною гео-економічних проєктів.

Румунія підтримує Україну в її протистоянні російській агресії, надає нашій країні певну допомогу. Ця держава, вочевидь, прагне посилити свої геополітичні позиції в Чорноморському регіоні. Участь Румунії в новому безпековому альянсі відповідає її геополітичним інтересам. Зокрема, на перспективу Румунія заінтересована у возз'єднанні («унирії») з Молдовою, здійснення якої повинно відбуватися на легітимних міжнародно-правових засадах. Для цього Румунії потрібно звести нанівець російський вплив на Молдову, що можливе лише в разі максимального витіснення РФ з Чорноморського геополітичного простору.

Офіційно нейтральна Молдова у своїй геополітиці дедалі активніше проявляє «прозахідну» орієнтованість. Спостерігається послаблення впливу Росії на політичне й економічне життя країни. У разі воєнної поразки РФ для Молдови стане можливим здійснення реінтеграції Придністров'я. Так звана Придністровська Молдавська Республіка може бути кваліфікована як геополітична «опірна точка» Росії, її потенційний плацдарм на шляху до Балканського регіону. Для захисту національної безпеки України дуже важливою є ліквідація російського геополітичного плацдарму на її південно-західних теренах. Тому геостратегічним інтересам України відповідатиме повноцінна реінтеграція Молдовою цієї самопроголошеної квазідержави.

У Болгарії залишаються досить впливовими проросійські політичні сили, загроза збройного вторгнення Росії не вважається актуальною. Тому для цієї країни приєднання до нової системи міжнародної безпеки поки що не постає в якості геополітичного інтересу. Але загальне геополітичне послаблення Росії має спричинити зменшення її впливу на болгарську еліту. Тоді Болгарія матиме змогу досить продуктивно співпрацювати з військово-політичним угрупованням країн регіону, а в майбутньому й набути в ньому членства.

Відносно слабка Грузія вже тривалий час перебуває в стані потенційної небезпеки російського воєнного вторгнення. Вона заінтересована в поверненні своїх територій (Абхазії та Південної Осетії), втрачених унаслідок російської експансії. Майбутнє суттєве послаблення Росії внаслідок невдалої війни з Україною має стимулювати Грузію до проведення геополітики, спрямованої на відновлення своєї територіальної цілісності. У такому разі геополітичний інтерес Грузії полягатиме в приєднанні до Балтійсько-Чорноморського альянсу.

Вагомі економічні вигоди для України мають бути пов'язані з повоєнним відновленням і подальшою активізацією регіонального співробітництва в басейні Чорного моря. Отже, військово-політичне співробітництво країн регіону доцільно поєднувати із взаємовигідним економічним.

Беручи до уваги різні варіанти створення регіональної безпекової системи, її різноманітні геопросторові формати, маємо усвідомлювати гостроту проблеми ресурсного забезпечення всіх цих проєктів. Наголошуємо на тому, що, крім політичної волі керівних еліт країн Центральної та Східної Європи, потрібні великі фінансові, матеріально-технічні, суто військові й інші ресурси, які здатні надати лише провідні держави «західного» світу.

У разі успішної реалізації сучасної української наступальної геостратегії РФ повинна втратити окуповані нею українські території. Макрорегіональна роль Росії (якщо вона збережеться в якості геополітичної цілісності) суттєво зменшиться. Вона, найімовірніше, втратить контроль над Білоруссю, російський вплив на країни пострадянського простору суттєво послабиться. Взагалі може статися навіть геополітична деструкція РФ – її розпад на окремі держави, котрі виникнуть із сучасних суб'єктів федерації або об'єднуюватимуть їхні геопросторові сукупності. За такої геополітичної ситуації Балтійсько-Чорноморський союз стане головною безпековою системою в усій Центральній та Східній Європі. А Україна в разі досягнення нею високого рівня політичного, військового та економічного розвитку може виявитися здатною відігравати провідну роль у регіональній системі міжнародної безпеки.

Висновки. Головною екзистенціальною проблемою, що нині постала перед Україною, є відновлення своєї територіальної цілісності завдяки максимальному використанню власних сил та допомозі держав Заходу. Сучасна геостратегія України повинна носити наступальний характер і визначати головні цілі та завдання щодо повернення всього геополітичного простору держави, а також передбачати використання комплексу призначених для цього засобів, передусім воєнної сили. В основу вироблення Україною своєї перспективної регіональної геостратегії в Центральній та Східній Європі має бути покладено насамперед втілення власних національних інтересів, передусім забезпечення своєї національної безпеки та досягнення достатньо високого рівня розвитку інтегрального потенціалу (комплексного поєднання політичного, військового, економічного, культурного). Але Україна поки що не володіє достатньо потужним потенціалом. Тому для ефективного збройного протистояння Росії та повернення окупованих агресором територій наша країна потребує дедалі більшої допомоги з боку провідних держав Заходу (особливо, США) та сусідніх країн – членів ЄС / НАТО. Регіональна геостратегія України в Центральній та Східній Європі має, на наш погляд, передбачати створення Чорноморсько-Балтійської системи безпеки. Організаційно ця система може бути представлена військово-політичним союзом чи іншою формою об'єднання суверенних держав. У структурі цієї системи взаємодіятимуть дві підсистеми – Балтійська та Чорноморська. До складу першої, найімовірніше, увійдуть Польща, Литва, Латвія, Естонія та Фінляндія. У потенційній Балтійській підсистемі особливо важлива роль належить Польщі, котра надає велику допомогу Україні й тісно взаємодіє зі США та Великою Британією у військовій сфері. Геостратегічним інтересам України відповідає розвиток військово-політичної співпраці з країнами Балтії та Фінляндією, котрі межують з Росією і вважають воєнні загрози з її боку актуальними. Найдоцільнішою геостратегією України щодо Білорусі нині є «конфронтаційна», спрямована на максимальне послаблення російського сателіта. Життєздатність Чорноморської безпекової підсистеми залежатиме великою мірою від успіхів співробітництва України з Туреччиною у військово-політичній сфері. Бажаним є приєднання до військово-політичного угруповання Румунії, а також Молдови. У перспективі доцільне залучення до Чорноморської підсистеми також Болгарії. У разі суттєвого геополітичного послаблення Росії до цієї підсистеми може приєднатися ще й Грузія. Попри наявність численних суперечностей між країнами – учасницями потенційного альянсу, їх має стимулювати до об'єднання прагнення спільно захищати міжнародну безпеку в регіоні (безпеку кожної з них). Проблема ресурсного забезпечення проєктів регіональної безпеки є вельми гострою й залишиться актуальною на перспективу. У разі, якщо після відновлення своєї територіальної цілісності Україна досягне достатньо високого рівня військово-політичної та економічної могутності, вона потенційно здатна перетворитися на провідного «гравця» в регіональній системі міжнародної безпеки.

Goltsov A. Ukraine's Geostrategy in Central and Eastern Europe

The article examines the essential features of Ukraine's regional geostrategy in Central and Eastern Europe, reveals the main problems, and defines the prospects of Ukrainian geostrategy. In the conditions of war, Ukraine's geostrategy regarding the RF should be offensive in nature and envisage the return of the entire geopolitical space of the state through the use, first of all, of military force. Ukraine's geostrategy in

Central and Eastern Europe should be developed on the basis of its national interests, first of all, ensuring its own national security and achieving a sufficiently high level of integral potential development. When developing and implementing its regional geostrategy, Ukraine must take into account the interests of the US, other leading Western countries, and neighboring EU and NATO member states, since it needs their help. Ukraine's geostrategy in Central and Eastern Europe should be largely aimed at the formation of the Baltic-Black Sea regional security system, which will consist of two subsystems: the Baltic (Poland, Lithuania, Latvia, Estonia, Finland) and the Black Sea (Romania, Moldova, Ukraine, in cooperation with Turkey). In the formation of the Baltic subsystem, Poland can play a particularly significant role, whose military potential is strengthened thanks to the help from the US and the UK. The development of military-political cooperation between Ukraine and the Baltic states, as well as Finland, is of great importance for the realization of its geostrategic interests. Regarding Belarus, Ukraine's contemporary geostrategy should be "confrontational", aimed at the maximum weakening of this state as a geopolitical satellite of Russia. The Black Sea subsystem can be formed as a result of joint active efforts of Ukraine and Turkey in the field of military security. The involvement of Romania and, to a lesser extent, Moldova in subregional military-political cooperation should also be important. The potential reintegration of Transnistria by the Republic of Moldova corresponds to the geostrategic interests of Ukraine, as it will eliminate the Russian geopolitical bridgehead. As a result of the implementation of its regional geostrategy, Ukraine is potentially able to become a leading "player" in the new security system in Central and Eastern Europe.

Key words: Central and Eastern Europe, regional geostrategy, Baltic-Black Sea security system, Baltic subsystem, Black Sea subsystem, military-political cooperation.

Література:

1. Віднянський С., Мартинов А. Геостратегічні проєкти Міжмор'я і Тримор'я у зовнішній політиці України (1991-2020 рр.). *Геополітика України: історія і сучасність*: Зб. наук. праць. 2020. No 2. С. 9–18.
2. Гольцов А. Г. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі : монографія. Київ : ЦУЛ, 2018. 392 с.
3. Гольцов А. Г. Геостратегія держави: прикладний вимір. *«Politicus»*. 2023. No 1. С. 72–77.
4. Кондратенко О. Балто-Чорноморська співдружність: витоки та стратегічні можливості для України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Міжнародні відносини»*. 2020. No 1 (51). С. 11–17.
5. Рудь І. М. Балто-Чорноморський Союз як вісь безпеки України: реалії та перспективи розвитку. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*: Зб. наук. праць. 2023. No 2 (58). Київ : ІВЦ «Політехніка». С. 86–91.
6. Coffey L., Kasapoğlu C. A New Black Sea Strategy for a New Black Sea Reality. *Hudson Institute*. 2023. February 21. URL: <https://www.hudson.org/foreign-policy/new-black-sea-strategy-new-black-sea-reality>
7. Hackmann J. The end of "East Central Europe" and the return of "Europe in-between". *Baltic Worlds*. 2021. No 1-2. P. 33–44.
8. Laruelle M., Rivera E. Imagined Geographies of Central and Eastern Europe: The Concept of Inter-marium. Washington: Institute for European, Russian, and Eurasian Studies (IERES), The George Washington University, 2019. 28 p. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/laruelle-rivera-ieres_papers_march_2019_1.pdf
9. Paulovicova N., Stępniewski T. Central and Eastern Europe: Imaginary Geographies, Geopolitics and Security Issues. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*. 2020. No 18 (1). P. 7–22.
10. Rudnytska U. The prospects for Baltic–Black Sea cooperation in the context of current Russian-Ukrainian relations. *Torun International Studies*. 2015. No 1. P. 99–107.
11. Ryzhenko A. The Black Sea and the Baltic Sea: Two Seas, One Security Challenge. *UA: Ukraine Analytica*. 2021. No 1. P. 68–73. URL: <https://ukraine-analytica.org/wp-content/uploads/Ryzhenko.pdf>

References:

1. Vidnjans'kij, S., & Martinov, A. (2020). Geostrategichni proyekty Mizhmor"ya i Trymor"ya u zovnishnii politytsi Ukrayiny (1991-2020 rr.) [Geostrategic projects of the Mediterranean and Three Seas in the foreign policy of Ukraine (1991-2020)]. *Geopolityka Ukrayiny: istoriya i suchasnist'*: Zb. nauk. prats. No 2. S. 9–18 [in Ukrainian].
2. Goltsov, A. G. (2018). Gheopolitychnyj vymir strateghiji Rosijskoi Federacii na postradjansjkomu prostori [Geopolitical dimension of the strategy of the Russian Federation in the post-Soviet space]: monohrafiya. Kyiv: CUL [in Ukrainian].

3. Goltsov, A. G. (2023). Geostrategiya derzhavy: prykladnyy vymir [Geostrategy of the State: Applied Dimension]. «*Politicus*». No 1. S. 72–77 [in Ukrainian].
4. Kondratenko, O. (2020). Balto-Chornomors'ka spivdruzhnist': vytoky ta stratehichni mozhlyvosti dlya Ukrayiny [Baltic-Black Sea Community: Origins and Strategic Opportunities for Ukraine]. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya "Mizhnarodni vidnosyny"*. No 1 (51). S. 11–17 [in Ukrainian].
5. Rud, I. M. (2023). Balto-Chornomors'kyy Soyuz yak vis' bezpeky Ukrayiny: realiyi ta perspektyvy rozvytku [The Baltic-Black Sea Union as an axis of Ukraine's security: realities and development prospects]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*. *Politologiya. Sotsiologiya. Pravo*: Zb. nauk. prats. No 2 (58). Kyiv: IVTs «Politekhnik». S. 86–91 [in Ukrainian].
6. Coffey, L., & Kasapoğlu, C. (2023). A New Black Sea Strategy for a New Black Sea Reality. *Hudson Institute*. February 21. URL: <https://www.hudson.org/foreign-policy/new-black-sea-strategy-new-black-sea-reality> [in English].
7. Hackmann, J. (2021). The end of “East Central Europe” and the return of “Europe in-between”. *Baltic Worlds*. No 1-2. P. 33–44 [in English].
8. Laruelle, M., & Rivera, E. (2019). Imagined Geographies of Central and Eastern Europe: The Concept of Intermarium. Washington: Institute for European, Russian, and Eurasian Studies (IERES), The George Washington University. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/laruelle-rivera-ieres_papers_march_2019_1.pdf [in English].
9. Paulovicova, N., & Stępniewski, T. (2020). Central and Eastern Europe: Imaginary Geographies, Geopolitics and Security Issues. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*. No 18 (1). P. 7–22 [in English].
10. Rudnytska, U. (2015). The prospects for Baltic–Black Sea cooperation in the context of current Russian-Ukrainian relations. *Torun International Studies*. No 1. P. 99–107 [in English].
11. Ryzhenko, A. (2021). The Black Sea and the Baltic Sea: Two Seas, One Security Challenge. *UA: Ukraine Analytica*. No 1. P. 68–73. URL: <https://ukraine-analytica.org/wp-content/uploads/Ryzhenko.pdf> [in English].

Стаття надійшла до редакції 04.10.2023

Стаття рекомендована до друку 30.10.2023